

MORGENDIENST

zondag 15 juni 2025, 1^e zondag na Pinksteren
Grote Kerk, Goes
voorganger: ds. Marien Grashoff

Orgelspel
Welkom

DIENST VAN VOORBEREIDING

Bemoediging en drempelgebed

Eerste psalm : Psalm 24:1, 2, 3

Groet

Kyriegebed : Lied 299b (Kyrie)

¹God,
in wiens hart liefde is en gerechtigheid,
toon ons vandaag wie wij moeten liefhebben
en wat wij moeten aanvechten of veranderen
opdat uw wil geschiedt op aarde.
Vermeerder onze hoop,
verjaag onze apathie;
spreek tot onze verbeelding
en verdiep onze toewijding,
totdat wij tekens worden van uw koninkrijk
waarvoor wij met anderen samen bidden.
Amen.

Gloria : Lied 299e (Gloria)

DIENST VAN HET WOORD

Aansteken van de kaarsen

Gebed van de zondag

Ruimte voor de kinderen

Lezing uit het Oude Testament : Genesis 1,1-2,3²

Zingen : Lied 216

Lezing uit het Nieuwe Testament : Romeinen 8,19-25³

Acclamatie

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

Zingen : Lied 591: 1, 3, 4, 6

¹ Morgengebed voor maandag, [Iona Abbey Worship Book](#) (2017), pag. 67 – mijn vertaling.

² [Naardense bijbel](#) (2024) – bewerkt.

³ [Naardense bijbel](#) (2024) – iets bewerkt.

Preek

Het scheppingsverhaal trekt nog steeds de belangstelling. Positief en negatief, maar ik denk dat in beide gevallen vaak eenzelfde denkfout wordt gemaakt.

Wanneer iemand zonder een achtergrond van kerk of geloof mij heeft gespot als dominee, begint die in pakweg acht op de tien gevallen over het scheppingsverhaal. Want dat is natuurlijk gewoon onzin en allang vervangen door de evolutieleer. 'De' wetenschap verdringt immers 'het' geloof? Soms neem ik de moeite iets uit te leggen over het bijbelverhaal, maar vaak laat ik het maar gewoon voor wat het is: een mening die niet van inzicht getuigt.

Anderzijds komt binnen de wereld van kerk en geloof het scheppingsverhaal juist weer op als een duidelijke richtingwijzer naar de Groene Kerk. De christen moet immers de schepping beheeren en bewaren? Die positieve band met de schepping krijgt dan sterk een invulling met 'natuur' en 'natuurlijk'. Zo wordt het scheppingsverhaal gelezen als een moderne vorm van wat gereformeerden vroeger 'scheppingsordinantiën' noemden.

De denkfout zit volgens mij in het praten over 'de' schepping. Een zelfstandig naamwoord dat een 'iets' aanwijst. Voor wie niets moet hebben van geloof is dat 'iets' dan een soort achterhaalde kennis over het ontstaan van het heelal. Pseudowetenschap of bijgeloof. Voor wie juist wel gelovig kijkt is dat 'iets' de materiële, natuurlijke wereld.

Daarbij hoort het volgende denkpatroon. Ooit – *in 'het' begin* – heeft God alles gemaakt en dat was goed, maar door de zonde van de mens is dat voorgoed bedorven. En dat bederf hebben wij moderne mensen nog flink verergerd. Daarom moeten we, zover we dat in onze gebroken wereld nog kunnen, proberen te bewaren en herstellen wat er nog over is van die oorspronkelijke goede 'schepping'.

Maar de bijbel gebruikt vrijwel nergens het zelfstandig naamwoord 'schepping'. Paulus gebruikt het wel eens – we lazten net zulke verzen – maar de Hebreeuwse bijbel kent het alleen in een paar apocriefe boeken.⁴ In het scheppingsverhaal gaat het consequent om een *werkwoord*: 'scheppen'. Het gaat in het scheppingsverhaal niet om de beschrijving van een 'iets', een object, maar om een actieve handeling. Een handeling bovendien die altijd voortduurt.

–

De kerk had oeverloze en zinloze discussies over 'schepping of evolutie' kunnen vermijden als ze iets beter had geluisterd naar de Joodse uitleggers. Al in de 11^e eeuw legde de Talmoedgeleerde Rasji, afkomstig uit de Noordfranse stad Troyes, dat glashelder uit.⁵ Dat was de tijd dat in Zeeland nog de eerste polders drooggemaakt moesten worden en er vliedbergen

⁴ Het Griekse woord is *ktisis*: '(de handeling van het) scheppen' = 'het geschapene', 'universum'; 'scheppingsorde'. Dat komt in het Nieuwe Testament 16x voor in de brieven en 3x in Markus. Het werkwoord *ktizoo* = 'scheppen', komt 3x voor. In de [Septuaginta](#), de Griekse vertaling van de Hebreeuwse bijbel, wordt het zelfstandig naamwoord 16x gebruikt, uitsluitend in late apocriefe boeken. Kennelijk is het dus een woord uit de hellenistische cultuur. In de scheppingsverhalen van Genesis gebruikt de *Septuaginta* juist het werkwoord *poieoo* = 'maken'.

⁵ Zie [Wikipedia](#). Het commentaar van Rasji op de vijf boeken van Mozes staat [online in Engelse vertaling](#).

werden gebouwd. Ik licht twee dingen uit die uitleg van Rasji. (Daar valt nog heel veel meer uit te halen, maar in de informatie voor gastpredikanten staat dat de preek in Goes maximaal 12 minuten mag duren.)

Waar bijna alle vertalingen de bijbel openen met iets als 'in den beginne', is het Hebreeuws daar nu juist onduidelijk. Er staat in het Hebreeuws: *bereesjit*. En dat heeft nu net een klinker die er niet zou horen te staan. U weet wel: de tittel en de jota. De vertalingen laten ons denken dat het gaat om 'het' begin, een duidelijk punt in de tijd. Maar dat lidwoord staat er zeer zeker niet.

De wetenschap kent inderdaad een beginpunt. Dat noemen we de oerknal. Dat was in eerste instantie een wiskundige hypothese, overigens opgesteld door een Belgische priester in de jaren '30 en dat met instemming van het Vaticaan.⁶ Inmiddels heeft de natuurkunde de oerknal uitvoerig empirisch aangetoond. Dat wil zeggen: behalve de allereerste splitseconde. En wat was er dan vóór die oerknal? De wetenschap zegt dan: er was geen vóór, want tijd en ruimte ontstonden pas met de oerknal. Dat was 'de dag zonder gisteren'.⁷

Maar daar gaat het in het scheppingsverhaal dus *niet* om. Rasji legt nauwgezet die afwijkende Hebreeuwse woordvorm *bereesjiet* uit, het eerste woord in de bijbel. Het gaat om 'begin', maar niet om een punt in de tijd.⁸ Daarom vertaalt de *Naardense bijbel* hier, met opzet ook wat vreemd, *bij begin*. Maar welk begin dan wel? Wat voor begin? En begint het misschien steeds opnieuw?

Om de tekst te begrijpen zoekt Rasji op andere plekken in de bijbel naar wat 'begin' betekent. En dan vindt hij deze tekst over de oorsprong en de gaven van de wijsheid. De wijsheid zegt daar van zichzelf:⁹

*De ENE heeft mij bereid als begin van zijn weg, -
vooraf aan zijn werken sinds toen.*

-

Dus: de wijsheid is er al voor het scheppen begint. En daarom is 'scheppen' verbonden met

⁶ Dat was de jezuïet [Georges Lemaître](#) (1894-1966) die zijn theorie in 1927 publiceerde. De VRT heeft nog een [interview met hem teruggevonden](#), enkele jaren voor zijn dood. [Edwin Hubble](#) (1889-1953) deed een paar jaar waarnemingen die de theorie empirisch onderbouwden, maar zonder dat hij op dat moment Lemaître's theorie kende. Een toegankelijke en inspirerende beschrijving van deze wetenschappelijke ontdekkingen is te vinden in Peter Mooij & Joke van Leeuwen, [Onze hersenen van sterrenstof](#). De essentie van ons bestaan in feit en fictie (Amsterdam: Thomas Rap, 2023) pag. 17-28. 'Oerknal' of 'Big Bang' was eigenlijk een spottende aanduiding door een natuurkundige die de hypothese niet wilde aannemen. Maar het werd een soort geuzennaam voor de [Hubble-Lemaître-hypothese](#) die de roodverschuiving van het lichtspectrum verklaart volgens een lineaire natuurkundige constante.

⁷ In de woorden van Lemaître: 'Cet instant unique, qui n'avait pas d'hier.' Zo staat het op het [monument in Louvain-la-Neuve](#).

⁸ In het Hebreeuws staat er *bereesjiet* – het voorzetsel *be* = 'in', 'bij', 'door middel van', plus het zelfstandig naamwoord *reesjiet* = 'begin', 'eerste', 'hoogste'. De samenstelling heeft géén bepaald lidwoord en daarom krijg je dan een rare constructie, maar dat is dus kennelijk de bedoeling van de tekst. Wat is dan dat 'begin' of die 'oorsprong'? De Talmoedgeleerde [Rasji](#) vindt [een antwoord](#) in twee bijbelteksten: [Spreuken 8,22](#), waar de wijsheid het begin is van Gods weg, en [Jeremia 2,3](#), waar Israël het begin, de eersteling, heet van Gods oogst.

⁹ [Spreuken 8,22](#) – maar lees vanaf 8,1 en verder tot 9,18.

wijsheid. Dat wil zeggen: in beginsel, als oorsprong. Juist als de praktijk iets anders laat zien – domheid, kwaadwillendheid, roofzucht – komt het erop aan dat we teruggaan naar dat beginsel van wijsheid.

‘Scheppen’ betekent dus dat je met wijsheid omgaat met de aarde en wie daarop wonen. Want precies daar begint God. En tegelijk ligt in dat beginsel meteen al de toekomst besloten. Scheppen is en blijft een proces, gericht op de uiteindelijke voltooiing van hemel en aarde.

De wetenschap kan glashelder uitleggen *wat* er is en *hoe* het werkt. De wereld van de dingen. Maar niet *waartoe* dat er allemaal is. Voor de wetenschap is de werkelijkheid zonder zin of doel. Het draait om toeval, misschien zelfs willekeur.

In geloof kijken we juist naar dat *waartoe*,¹⁰ naar dat wat het worden kan en worden moet. En de weg daarnaartoe begint met wijsheid, wijsheid om orde te scheppen in de chaos, maar tegelijk wijsheid om de menselijke vrijheid niet te verstikken in systemen. Want wat is het *waartoe* van alle scheppen, het doel? Dat is de zevende dag, de rustdag voor God en heel de aarde. Dan pas is het scheppen voltooid. De mens mag de ‘kroon op de schepping’ zijn, maar niet het doel. Dat is de dag waar alles tot rust komt.

Wetenschap is hard nodig, maar theologie evenzeer. Beide moet je zorgvuldig onderscheiden, anders vermink je de een of de ander. Toen de paus in een preek Gods eerste scheppingswoord – ‘Geschiede er licht!’ – gelijkstelde aan de oerknal, kreeg hij meteen een discreet briefje van die Belgische priester die zelf de theorie had ontwikkeld: ‘Heilige vader, wilt u dat nooit meer zeggen?’ En ziedaar, de paus heeft die fout nooit opnieuw gemaakt.

Het eerste scheppingsverhaal is geen weergave van de volgorde waarin de dingen zijn ontstaan. Zelfs niet als dat oppervlakkig gezien aardig lijkt te kloppen met onze kennis van de evolutie. Ook dat legde Rasji in de 11^e eeuw al uit. Want God schept op de eerste dag het licht, maar pas op de vierde dag de lichtbronnen: zon, maan en sterren. Dan wordt de vraag dus meteen: wat is dan dat licht van de eerste scheppingsdag?

En ook daar wordt elders in de bijbel een antwoord gevonden. Want staat er niet midden in Psalm 119, de lofzang op de Torah:¹¹

*uw Woord is een licht op mijn pad
en een lamp voor mijn voet.*

Dat Woord en dat Licht komen nadrukkelijk terug in het begin van het Evangelie naar Johannes.¹² De evangelist doet daar niet aan Griekse filosofie, en al helemaal niet aan systematische theologie, maar hij knoopt rechtstreeks aan bij het eerste scheppingsverhaal. Johannes begint *bij begin*. Maar daar kijken we over twee weken nog naar.

¹⁰ Dat was ook de uitstekende vraag waarmee de vroegere rooms-katholieke [Schoolcatechismus](#), die in 1964 werd afgeschaft, opende: ‘Waar toe is de mens op aarde?’ Het antwoord vind ik teleurstellend, namelijk ‘om in het hiernamaals gelukkig te zijn’, maar de vraag is ijzersterk. De [Heidelbergse Catechismus](#) begint juist met een deprimerende vraag: ‘Wat is uw enige hoop in leven en sterven?’ Waarop dan wel weer een hoopgevend antwoord volgt: ‘voor al mijn zonden volkomenlijk betaald... uit alle heerschappij des duivels verlost... alzo bewaart, dat zonder den wil mijns hemelse Vaders geen haar van mijn hoofd vallen kan...’

¹¹ [Psalm 119,105](#). Ook elders is de lamp vaak een beeld voor Gods Woord, de Torah.

¹² [Johannes 1,1-18](#).

-

De laatste halve eeuw wordt vaak gezegd dat het christendom grotendeels schuldig is aan de ecologische crisis van vandaag. Want het scheppingsverhaal plaatste de mens immers in het centrum als heerser over de schepping. En dat betekent dan: als baas over alle natuur en natuurlijke bronnen. Vandaar de uitputting en verwoesting van de aarde overal.

Meestal baseert men dat dan op een beroemd artikel uit 1967 in het wetenschappelijke tijdschrift *Science*.¹³ Daarin wordt glashelder uitgelegd hoe de christelijke theologie van de middeleeuwen en de moderne tijd de westerse wetenschap heeft bevorderd en mogelijk gemaakt. En in die uitleg werd de mens inderdaad heerser. De ecologische crisis heeft dus zeker een religieuze wortel. Maar de conclusie van het artikel was juist dat er dan voor die *religieuze crisis* dringend een *religieus antwoord* gezocht moet worden. Die conclusie lijken de meeste critici van het christendom nooit gelezen te hebben – en gemakshalve schrijven ze dan alle religie maar af als gevaarlijke onzin.

Theologen willen tegenwoordig daarom vaak de mens niet meer centraal stellen in de uitleg van de scheppingsverhalen. Maar in beide scheppingsverhalen draait het toch echt wèl om de mens. Nadrukkelijk *niet* om de mens die domweg zijn gang gaat en vrijheid tot anarchie laat verworden. Die mens brengt niets anders voort dan de puinhoop van vlak voor de zondvloed en nadien de dictatuur van de torenbouwers in Babel. In Gods scheppend werk staat die mens centraal die daadwerkelijk *beeld en gelijkenis* van de Schepper weerspiegelt.

Die mens spreekt nooit vanzelf. Mensen moeten er hard aan werken om in zichzelf en onder elkaar werkelijk beelddragers van God te worden. Dat vereist een lange leerweg, met vallen en opstaan. Dat is een religieuze opdracht, maar volledig ten dienste van deze aarde. Kortom: dat vereist in de eerste plaats wijsheid.

-

Het begin is dus wijsheid. En wijsheid vind je in Gods Woord. Wijsheid is principieel iets anders dan de goede antwoorden leren. Het is een weg, soms een balanceeract, soms een zoektocht, soms zelfs iets van wanhoop. Wijsheid doet een beroep op alle menselijke mogelijkheden: hoofd, hart en handen. En dāt heet 'scheppen'. Dat begint bij God, maar het is voor alle mensen een levenslange opdracht: scheppen. Orde scheppen en vrijheid bewaren. Scheppen is de bril waardoor we in geloof de werkelijkheid waarnemen.

Scheppen is niet iets individueels. Ieder afzonderlijk dragen we ons steentje bij, maar het gaat over het grote geheel. In die zin inderdaad: om de schepping. Wij zijn daarvan een deel en juist door daar bewust en verantwoordelijk deel van te willen zijn, verbinden wij ons met heel de aarde en wie daarop wonen – en daardoor met de Schepper van alles.

¹³ Dat was dit artikel: Lynn White, '[The Historical Roots of Our Ecological Crisis](#)' in: *Science* Vol. 155, No. 3767 (March 10, 1967) 1203-1207. Lees vooral ook deze evaluatie 50 jaar later: Christoph Jedan, '[A Different Kind of Reformation: Revisiting the Lynn White Thesis](#)' in: *Nederlands Theologisch Tijdschrift* 71/3 (januari 2017) 277-286.

Dat is wat Paulus bedoelt als hij schrijft dat *de schepping reikhalzend wacht op de voltooiing van Gods kinderen*. Dat gaat niet over een door zonde gebroken wereld die passief afwacht. Dat gaat niet over ons persoonlijke zieleheil. Maar dat gaat over de altijd voortdurende weg van het scheppen, over de hemel die ooit de aarde zal raken.

Dat is een weg waarlangs we niet zelden zuchten en kreunen, een weg die vaak vergeefs lijkt. De toespraken vanuit het Witte Huis die we meteen na aantreden van de nieuwe heerser te verduren kregen en de triomfalistische reacties daar weer op van die andere heerser in Moskou, laten ons terecht zuchten en steunen en wellicht wanhopen. En daarna is het niet opgehouden.

Maar daar eindigt Paulus niet. Hij eindigt met hoop voor al dat werk van het scheppen. En daar wil ik ook mee eindigen:

*Maar hoop die het gehoopte al kan zien is geen hoop;
als iemand het al kan bekijken, wat zal hij ook hópen?
Maar als we hopen op wat we niet kunnen zien,
moeten we in volharding afwachten.*

Amen.

Orgelmuziek

Zingen : *Lied 687: 1, 3*

DIENST VAN HET ANTWOORD

Gebeden

Onze Vader

Mededelingen & toelichting bij collecte

Kinderen komen terug

Slotlied : *Lied 315: 1, 3*

Zegen

Orgelspel

Collecte